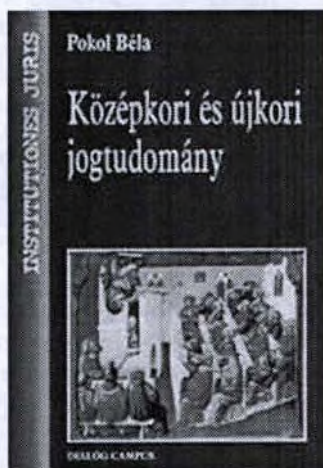

A középkori és újkori jogtudományról – a jogelmélet szemüvegén keresztül

Pokol Béla: Középkori és újkori jogtudomány
Dialog Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2008, 224 p.
ISBN 978 963 7296 79 6

Pokol Béla *Középkori és újkori jogtudomány* című kötete egyedülálló a mai magyar jogtudományban, mivel a szerző jogelméleti megközelítéssel tekinti át az európai jogi gondolkodás egy évezredes történetét. A könyv hét fejezetre tagolva mutatja be a modern jogtudomány kialakulásának legfontosabb állomásait a *Digesta* újrafelfedezésétől a 20. századi jogelméleti irányzatokig.

A szerző eredeti célkitűzése az utóbbi évtizedekben háttérbe szorult jogelméleti gondolkodás területének négy irányban történő kiterjesztése volt: a jogfejlődés alapvető vonulatának vázolása, a fejlődés főbb fázisainak bemutatása és a két nagy jogág dogmatikai alapkategóriáinak történeti elemzése (9–10.). A könyv alapanyagát ennél fogva főként német, angol és francia jogtörténeti összefoglaló munkákra építette (10., 94., 101., 155.), bemutatva az európai jogtörténeti irodalmának legújabb eredményeit.

Az első fejezet a jog rétegeinek történeti áttekintésével foglalkozik; a tudatos jogalkotás kezdeteit, valamint a jogtudomány és a bírászkodás kapcsolatának alakulását vizsgálja. Ez a rész tulajdonképpen a kötet történeti és jogelméleti kereteit határozza meg.

A második fejezet a glosszátorok tevékenységét elemzi az intézményesülő jogi oktatás keretei között. Kimerítően tárgyalja mind a középkori egyetem szervezeti és személyi feltételeit, mind a didaktikai megoldásokat, kitérve a glosszák szerkezeti felépítésére is. A szerző a legnevesebb jogtudósok munkásságát is bemutatja, nemcsak Irienerius vagy Accursius és a „négy doktor” tevékenységét ismerhetjük meg, hanem kevésbé ismert szerzők is szerepelnek. A mondanivalót támasztják alá a függelékben közölt *Digesta*-kivonatok.

A következő részben a kommentátorok által művelt jogtudomány kerül az olvasók elé, a jogi oktatás átalakulását és a napi gyakorlat által támasztott követelmények megváltozását mutatja be a szerző. Ennek kapcsán tizenöt jogtudós részletes életrajzát és tevékenységét ismerhetjük meg, így azt is, hogy a kommentátorok munkáiban szórványosan már büntetőjogi kérdések is előfordultak.

A negyedik fejezet az egyetemek napi ítélkezésbe való bekapcsolódásának folyamatát, a konzíliumadás gyakorlatát mutatja be. A középkori és kora újkori joggyakorlat igen sajátos intézménye volt az „ítélkező jogi fakultások” működése. Pokol Béla a konzíliumok gyakorlati alkalmazásának ismertetése mellett az azt elősegítő feltételrendszerre, valamint a német egyetemi jogászság összetételére is kitér.

Az európai jogi gondolkodás újkori történetét, a jogi humanizmus, az „elegáns jurisprudentia” és világi természetjog legfontosabb jellemzőit a szerző az ötödik fejezetben foglalja össze. A jogi humanizmus szerepének ártértekelésén túl nagyon érdekes a rendszerre törekvés korabeli eredményeinek bemutatása. Az olvasó lépésről-lépésre követheti a filozófiai (és matematikai) gondolkodás megváltozása által kiváltott átalakulást: az esetjogi szemlélettel szemben egyre inkább teret nyerő, rendezettségre törekvő kodifikációs gondolat kialakulását és uralkodóvá válását.

Ezzel az öt résszel a szerző tulajdonképpen átfogóan bemutatja azt a jogtudományi tradíciót és információbázist, amely a 19. század közepéig felhalmozódott. A könyv egyik legnagyobb érdeme, hogy magyar nyelven összefoglalja és közzéteszi ezt a tudásanyagot, lehetővé téve a nem kifejezetten jogtörténettel foglalkozók számára is az ismeretszerzést.

A két utolsó fejezet a magánjog és a büntető anyagi jog dogmatikai kategóriáit helyezi a középpontba.

A magánjogon belül Pokol Béla a természetes személy és a jogi személy fogalmának kialakulását, a dologról, a jogügyletről, a kötelemről és a tulajdonról kifejtett álláspontokat foglalja össze. Különösen érdekes a szerződésen kívül okozott károkért való felelősség történetének bemutatása. Az egyes intézmények fejlődési vonalán belül tárgyalja az egyes jogrendszer által kidolgozott megoldásokat.

Az utolsó fejezetben – ellenétben az előzővel – a magyar jogtudomány is szóba került, a szerző Pauler Tivadartól kezdve tekinti át a honi büntetőjog fejlődését (218–222. p.). Az összefoglalás csak a cselekményt egyes részeit érinti: a stádiumtant, a bűnösségi alakzatokat és az elkövetők körét helyezi a középpontba, s ezeket a kérdéseket tárgyalja a német, a francia, az angol-amerikai és az olasz dogmatika jellemzőin belül. Érdekes módon a „valódi” jogfilozófiai kérdéseket érintő büntetéstan csak rövid utalásokban szerepel, a szabad akarat problémája, a cselekmény mibenléte és az okozati összefüggés pedig teljesen kimarad a vizsgálódásból. A szerző a magyar szakirodalmat egyoldalúnak látja, mivel a „büntetésemleletek állnak a középpontban annál a néhány munkánál is, melyek a

büntetőjog elméleteinek fejlődésével foglalkoznak” (196. p.). Ez a kissé túlzó megállapítás arra vezethető vissza, hogy a hazai büntetőjogi kodifikáció csak igen későn következett be. Számos olyan általános részi kérdés van viszont, amely csak kodifikált büntetőjog mellett értelmezhető, így nem lehet törvényi tényállások nélkül egység-többség tani megállapításokat tenni. A korábbi joggyakorlatból pedig a leginkább jellemző és jól tárgyalható probléma a büntetésen, a kodifikált büntetőjog esetében is ez az egyik legfontosabb „indikátor” a modern elvek megjelenésének.

A szerző a mű első részében (I–V. fejezet) tulajdonképpen a napi gyakorlat és az elmélet viszonyának alakulását követi végig a jogi oktatás, valamint a kapcsolódó publikációs és más jogtudói tevékenységek részletes bemutatásával. Ez képezi a kötet fő vonulatát. Ezen belül a kezdetektől jól dokumentált római jog – és részben a kánonjog – művelését ismerheti meg az olvasó, a helyi szokásjogok napi gyakorlatban megjelenő átalakulásával, az így kialakított jogintézményekkel és jogelvekkel csak elvétve találkozhatunk.

Az utolsó fejezetek a magánjog és a büntetőjog egyes aspektusainak történelmi elemzését tartalmazzák, amelynél Pokol Béla a külföldi alpművek mellett főként a hazai tételes jogi monográfiák történelmi bevezetőire támaszkodott.

A felhasznált irodalom összetétele pontosan mutatja a magyar jogtörténet-tudomány jelenlegi helyzetét. Magyarországon az alkotmány- és közigazgatás-történet túlsúlya mellett igencsak háttérbe szorult – a nem szakmabeli számára szinte észrevehetetlen – a szakjogtörténelmi kutatás. A joghistorián belül a magánjog és a büntetőjog fejlődésével foglalkozók több okra visszavezethetően kevésbé látványos eredményeket tudnak felmutatni. A késői kodifikációra visszavezethetően a magyar jogtörténelmi kutatás speciális munkamódszert

(levéltári kutatás), nyelvtudást (latin), sajátos előismereteket, valamint a mai jogi gondolkodástól teljesen eltérő szemléletet igényel. A 19. század közepe előtti „jogot” nem lehet a szórványosan megjelent kortárs jogi szakmunkákból megismerni, és a kodifikáció-történelmi kutatásokban is igen nagy fehér foltok vannak. Ezért a napi joggyakorlatot tartalmazó levéltári források feldolgozásával, igen hosszadalmas és aprólékos munkával lehet a korabeli jogfelfogást elemenként „összerakni”. Ez a tevékenység csak hosszú idő alatt érik monografikus feldolgozássá, amelyre azután a nagy jogtörténelmi összefoglalások épülhetnek – lehetőséget adva más jogtudományi területek képviselőinek a tájékozódásra. A rendi magánjog kutatásával mindössze két hagyományos szakmai műhelyben foglalkoznak (Pécs, Szeged) és büntetőjog-történészek is csak három tanszéken (ELTE, PTE, SZTE) dolgoznak. Az utóbbi néhány év doktori értekezései között is csak kivételesen találunk ilyen jellegű munkákat, az oktatói-kutatói utánplálás ezen a téren nem látszik biztosítottnak.

A szakjogtörténelmi kutatások „láthatatlanságában” a tételes joggal foglalkozók is közrejátszanak, például hatályos büntetőjogot tárgyaló szakcikkekben is legfeljebb néhány tankönyv vagy kommentár történelmi vonatkozású megjegyzését láthatjuk viszont, jogtörténészek munkáira nem történik hivatkozás.

A kötetből megismerhetjük „korai elődeinket” is, az első jogtörténelmi összefoglalások megalkotóit: így például Odofredus és Johann Baptista Caccialupus életrajzát (89–90. p.), valamint 18. századi követők jogtörténelmi toposzok létrejöttében betöltött szerepét.

Pokol professzor úr könyve igen hasznos „ugródeshatást” jelenthet az európai jogtörténelmi tradíciók iránt érdeklődőknek, hiszen összefoglalóan bemutatja a legújabb európai kutatási eredményeket.

Bató Szilvia

A magyar katonai büntetőjogi kodifikáció első jelentős alkotásainak, a konföderáció követőinek az ónodi országgyűlésen elfogadott általános katonai szabályzata (*Regulamentum Universale*), valamint a Kalay Pál főhadibíró szerkesztette „Hadi Regulák, Artikulusok, Edictumok és Törvények” kiadásáról szóló katonai szabálygyűjtemény (*Edictum Militare*) megalkotásának háromszázadik évfordulójára emlékeztünk a 2007. esztendőben. Ez az évforduló jogtörténészek és hadtörténészek számára is igen jelentős. A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara és a Kaposvári Katonai Ügyészség 2007. május 18-án tudományos emlékülést szervezett, amelyen az előadók a *Regulamentum Universalénak* és az *Edictum Militarénak* a katonai igazságszolgáltatás szervezetére és az annak működését biztosító joganyag jelenkori szabályozására gyakorolt hatását méltatták.

Az önálló magyar katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma, 1707–2007

Az önálló katonai büntető kodifikáció tricentenáriuma
Szerkesztette Bögöly Gyula, Hautzinger Zoltán
Kódex Nyomda Kft., Pécs, 2007, 296 p.
ISBN 978 963 8716 05 7

A Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Intézete és Múzeuma által erre az alkalomra összeállított és rendelkezésre bocsátott emlékkiállításal egybekötött tudományos tanácskozás szervezői